

THERMES PUBLICS. En 1924, sur la propriété de M. Tron, au quartier des *Sales Arouges*, ont été étudiées des substructions qui semblent se rapporter à des thermes publics. Le chantier a été remblayé et c'est seulement au Musée, en étudiant les plans et les objets recueillis qu'on peut s'en faire une idée. Quatre grandes chambres de chauffe d'hypocauste étaient groupées autour du foyer. Ensuite venaient trois petits bassins de 16, 13 et 12 mètres carrés, puis une grande piscine de 55 mètres carrés, encadrée par une belle plate-forme; sans doute, l'eau se refroidissant à mesure, faut-il voir dans ces bassins successifs: *caldarium*, *laconicum*, *tepidarium*, *frigidarium*. Le système d'écoulement des eaux était fort bien combiné. Mais *Lugdunum Convenarum* devait posséder d'autres Thermes et de plus importants.

HABITATIONS PRIVÉES. Un certain nombre de sondages ou de fouilles se rapportent à des habitations particulières. Là encore c'est seulement au Musée qu'on peut les étudier. Plusieurs de ces villas, à la périphérie de l'agglomération, paraissent avoir été mi rurales, mi-urbaines. Les deux traits les plus constants sont: a) l'importance des mosaïques, aussi répandues que peut l'être aujourd'hui le papier peint; on n'y rencontre, d'ailleurs, que des motifs géométriques. — b) l'attention donnée au problème du chauffage; partout on a trouvé des hypocaustes et un système de calorifères. — Les objets mobiliers recueillis sont peu nombreux; retenons: des fragments de vaisselle en terre rouge à relief (poterie sigillée), portant des marques de fabriques, les unes connues, d'autres inédites, quelques monnaies, dont une, ibérique, de Jaca; des couteaux; des objets de toilette (aiguilles, spatules); des poids, notamment une série complète en terre cuite avec un trou au centre. — PIERRE LAVÉDAN.

Les àmfores per a la construcció de voltes a Tarragona

En diversos llocs de la necròpolis de Tarragona s'han trobat petites àmfores llargarudes de cos acanalat, usades en plena època imperial a Roma i després a Ravenna per a construir voltes com la cúpula del Baptisteri de San Giovanni in Fonte. Una volta feta a doble pendent construïda amb aquesta mena de peces ha estat trobada en una cisterna romana sota d'una casa propera al mercat de Tarragona. El mateix fet s'assenyala en les ruïnes romanes descobertes a Altafulla.

En un gran nombre de ruïnes africanes han estat també trobades ja soltes ja encara en obra i se'n coneixen exemples en tot l'Imperi (1). — J. P. I C.

Troballes noves d'estatuària romana en pedra

Com en anys anteriors donarem compte d'algunes troballes noves d'escultura romana fetes a Tarragona. No són pas les úniques realitzades els darrers anys en aquella ciutat, doncs a més de les que catalogarem a continuació se n'han fetes algunes, molt poques i reduïdes gairebé a fragments arquitectònics amb decoració esculpida, en les excavacions de la necròpolis de les vores del Francolí, i també un cert nombre en les excavacions del Fòrum de la part baixa de la ciutat, aquestes més nombroses i més interessants. En curs un i altre treball les ressenyarem en el pròxim ANUARI en el moment de la publicació del qual és probable que ja siguin finits.

La notícia que segueix no vol ésser més que un inventari provisional d'un cert nombre d'escultures descobertes en 1929: el seu estudi complet queda per al moment en què es publiqui l'apèndix al corpus d'escultures d'Albertini (2).

CIRCUMSTÀNCIES DE LA TROBALLA. Fou casual com quasi totes les fetes a Tarragona, on cada dia és més necessària la formació d'un pla d'estudi orgànic de la vella ciutat. Que sapiguem ningú tingué cura de la vigilància d'aquests treballs, ni sabem exactament com aparegueren els objectes que anem a esmentar, ni si sofriren danys a l'ésser extrets barroerament de la terra. En una paraula, és una d'aquelles històries que omplenen de vergonya el patriota i l'arqueòleg. La data, estiu de 1929, explica moltes coses. Cal recordar que la vida de l'INSTITUT estava paralitzada en la seva acció externa.

(1) LECLERC: *Archéologie de l'Afrique en Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie* de Cabrol. vol. I, p. 731. DURM: *Die Baukunst der Etrusker. Die Baukunst der Römer*. Stuttgart, 1905, pàgs. 295-301.

(2) ALBERTINI, EUGÈNE: *Sculptures antiques du Conventus Tarraconensis*. ANUARI, IV, 1911-12, pàgs. 323-474.

Al fer-se unes excavacions en una casa de la Rambla de Sant Joan (ara del 14 d'Abril) entre els carrers de Fortuny i Unió, durant els primers dies del mes d'agost de 1929, es trobà una cavitat limitada per una banda per un mur semi-circular i per altra per un de rectilini, i en aquesta cavitat diferents escultures de marbre, unes bastant senceres i altres molt fragmentades, gran nombre de fragments d'inscripcions molt esmicolades, fragments de vidre i ceràmica i ossos humans, entre ells un crani sencer. Donem aquestes notícies, extretes de les notes de premsa, amb totes les reserves del cas. Mn. Sanç Capdevila publicà en la seva Guia de Tarragona la fotografia d'un parell dels objectes trobats.

Entre les escultures, a més de diversos trossos de cames i braços humans, altres de draperies, petits fragments arquitectònics motllurats, una grapa de raïm i altres restes molt esmicolades, aparegueren les nou peces que inventariem a continuació.

INVENTARI DE LES PRINCIPALS TROBALLES. 1. Estatuetta drapada masculina de marbre alabastrí. Li manquen el cap, els dos braços fins una mica més amunt del colze i les dues cames fins arran de genoll, a més de tenir molts trencs en els plecs del drapat. Representava un personatge vestit de túnica cenyida amb un cinturó i mantell, portava les cames nues. El cisellat dels plecs és molt curós i bellament reeixit (fig. 175).

2. Estatuetta de marbre d'una nimfa ajeguda i dormida. És gairebé sencera. Reprodueix el tipus més tradicional i conegut de la nimfa d'una font, però com a treball escultòric és de molt baixa categoria. El tors és nu, els braços plegats damunt del pit, el cap (escarbotat de la cara) reposa damunt

Fig. 175. — Estatuetta drapada masculina (1/5)

Fig. 176. — Estatuetta de nimfa ajeguda (1/5)

l'anvers de la mà esquerra, les cames mig doblegades, estan tapades per la roba, els plecs de la qual són encatronats i matussers. Al costat l'àmfora posada horitzontalment que es troba en totes les representacions d'aquesta sèrie innombrable (fig. 176).

Fig. 177.
Hèrcul infant. Estatueta de Tarragona (1/5)

el centre del qual cau una de les poderoses grapes; a la mà esquerra la clava. Els cabells, finament cisellats, emmarquen una fisonomia dolça d'infant (fig. 177). Per a fer apreciar la vàlua artística d'aquesta obra acompanyem una fotografia de l'Hèrcul infant del Museu del Capitoli, de Roma, que no dubtem en declarar inferior al tarragoní (fig. 178).

4. Testa de marbre que representa un personatge masculí imberbe. El nas trencat. Els cabells curts en flocs ondulats, a la cara una expressió greu en un rostre jove. Té un fort parentiu amb les representacions d'Octavi August. Dintre de la iconografia imperial ens sembla

3. Estatueta de marbre, d'Herakles infant. Li manca el braç i la cama esquerra i el peu dret. Exemplar nou d'una sèrie ben coneguda, però un dels més notables que recordem. Com la majoria de les representacions plàstiques de l'heroi màxim de la religiositat antiga porta els seus dos atributs més clars: la pell del lleó de Nemea i la nuosa clava. Com avui dia es representa per exemple a Jesús infant amb atributs de la Passió, Hèrcul infant era representat amb atributs de les seves gestes posteriors. En la nostra bella estatueta el cap de la fera es superposa a la del nen com una caputxa les potes davanteres es nuen sobre el seu pit en

Fig. 178. — Estatueta d'Hèrcul infant del Museu del Capitoli de Roma

l'única atribució possible. En aquest cas podria considerar-se una de les belles escultures que plasmaren les faccions del fundador de l'Imperi (fig. 179).

5. Testa d'Athena o Minerva, de marbre i de mida quelcom superior a la humana. Com la majoria dels marbres antics té el nas trencat. És del tipus abundantíssim de la Minerva amb el casc corinti aixecat, de

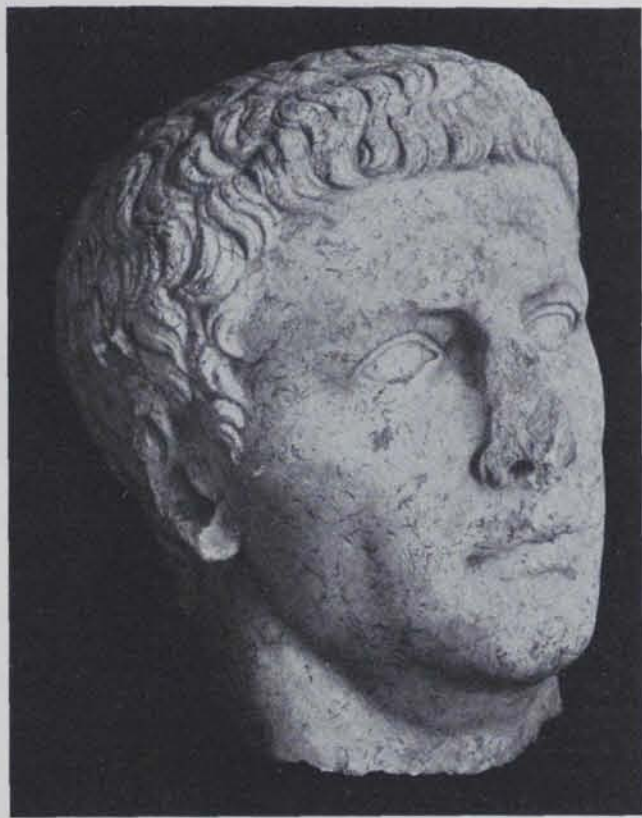

Fig. 179. — Testa viril imberbe (1/4)

Fig. 180. — Testa de Minerva (1/6)

l'Athena Velletri del Louvre. El treball de l'escultor no va ésser molt delicat, es veu clarament en el cisellat dels cabells fent zig-zag com en moltes escultures arcaïques gregues; però aquí aquest tret no demostra arcaisme sinó poca cura en l'execució. Era part d'una gran estàtua (figura 180).

Fig. 181. — Bust d'un personatge imperial (1/6)

6. Bust decapitat, de marbre, d'un personatge imperial o militar. És el tipus diríem standartitzat de bust amb cuirassa amb la Medusa en relleu al mig del pit. No ofereix cap particularitat remarcable (figura 181).

7. Capet, molt desgastat i esgratinyat, d'un silè. Els ulls petits, el nas ample i poc prominent, la barba abundosa i en flocs semblants a trenes. Formava part d'un grup, posat que hi ha un membre, sembla un braç, que passa per la seva part posterior. També es veu el trenc per la part del coll (fig. 182).

8. Fragment d'un grup escultòric de mida petita en marbre, que devia representar una escena de cacera. Queda sols una

petita part de la base del grup, en la qual es veu un animal, cèrvid o càprid, al qual manca el cap i que té un gos abraonat. Al costat un peu humà calçat (fig. 183).

Fig. 182. — Testa d'un silè (1/3)

Fig. 183. — Fragment d'una escena venatòria (1/3)

9. Altre fragment d'un complicat grup escultòric en el qual creiem que devia representar-se també una escena venatòria. Sobre el plinte queda part d'un animal, un be, amb el cap abaixat, atuit sota el pes d'una fera, de la qual queden les potes amb les grans urpes, als costats

Fig. 184. — Fragment d'una escena venatòria (1/5)

quatre peus humans, uns calçats i altres descalços, de dues figures que devien rodejar els animals (fig. 184).

En les notes de premsa es parlà d'un tors femení que, si existeix, no hem pogut veure ni en fotografia. — JOSEP DE C. SERRA-RAFOLS.